

Tomasz Umerle | ORCID: 0000-0002-7335-0568

Dokumenty systemu literackiego jako przedmiot badań empirycznych

Artykuł identyfikuje i omawia kategorię „dokumentów systemu literackiego” jako obiektów badań literaturoznawczych. Dokumenty te podlegają rozproszonym procedurom opisu: jako elementy infrastruktury badawczych ogólnego przeznaczenia (m.in. katalogi, repozytoria, bazy danych) oraz infrastruktury dziedzinowych, np. literaturoznawczych opracowań dokumentacyjnych, bibliograficznych czy filologicznych (m.in. bibliografie, edycje krytyczne, słowniki), a następnie przedmiot badań systemów literackich, opierających się na danych empirycznych (dokumentach i ich opisach).

Współczesne badania nad systemami literackimi podkreślają rolę zapośredniczenia wiedzy o literaturze przez infrastruktury badawcze – zarówno ogólnego przeznaczenia, jak i dziedzinowe – które gromadzą, udostępniają i opisują rzeczywistość literacką, poprzedzając jej naukowe „modelowanie”: „modele systemów literackich nie są po prostu argumentami dotyczącymi istnienia i powiązań między dziełami literackimi w przeszłości; to argumenty podawane w odniesieniu do dziedzinowej infrastruktury – bibliografii i kolekcji [danych]; analogowych i cyfrowych – które przenoszą dowody przeszłych dzieł i związków między nimi do teraźniejszości”¹.

Powodzenie empirycznie zorientowanych badań literaturoznawczych zależy od dostarczanych przez infrastruktury opisów rzeczywistości literackiej – rozumienie procedur tworzenia owych opisów jest zatem kluczowe dla możliwości prowadzenia takich badań.

W artykule proponuję analizę problemu rozproszenia procedur opisu dokumentów systemu literackiego jako wyzwania nie tylko dla metodologii prowadzenia badań empirycznych (np. rozwoju narzędzi naukowego modelowania systemów literackich na podstawie dostępnych danych), ale również takiego wykorzystania i dostosowania istniejących infrastruktury badawczych, które zapewni długotrwały rozwój empirycznych badań literaturoznawczych.

¹ Katherine Bode, *A World of Fiction: Digital Collections and the Future of Literary History* (University of Michigan Press, 2018), 42.

Dokumenty systemu literackiego | Dokumenty systemu literackiego to różnorodne „zapisy”, dowody, świadectwa, przejawy „kompleksu działań, lub jakiegokolwiek jego części, które mogą być postrzegane jako systemowo tak zorganizowane, iż można określać je mianem «literackich»”².

Z perspektywy badań systemów literackich – czerpiących z tradycji bibliografii, bibliologii, informacji naukowej, badań dokumentalistycznych – ten zróżnicowany i rozbudowany zbiór dokumentów z jednej strony podlega katalogowaniu, klasyfikacji i indeksacji w ramach systemów szeroko rozumianej organizacji wiedzy (np. w formie opisu bibliograficznego, indeksacji w drukowanym opracowaniu słownikowym, encyklopedycznym lub w formie metadanych obiektów cyfrowych), a z drugiej strony jego elementy czy podzbiory pełnią określone funkcje wobec empirycznie badanego systemu literackiego, dokumentując tworzenie, odbiór i cyrkulację tekstów literackich.

W praktyce możliwość badania tych funkcji opiera się w znacznej mierze na ponownym wykorzystaniu [*re-use*] istniejących opisów dokumentów naukowych czy dziedzictwa kulturowego, w szczególności przy wykorzystaniu metod cyfrowych.

System literacki | Pojęcie systemu literackiego jest – w interesującym nas tutaj kontekście – związane z orientacjami historycznoliterackimi, bibliograficznymi, bibliologicznymi, historią książki oraz ich reinterpretacjami i rozwinięciami w duchu empiryzmu³, „nowego empiryzmu”⁴, „kulturowego materializmu” czy analityki kulturowej, a nie z orientacjami formalistycznymi, strukturalistycznymi czy semiotycznymi (gdzie system literacki konotuje raczej badania nad relacjami wewnątrz- i międzytekstowymi).

Ów „system” ma wymiar społeczny i empiryczny – zakłada, zgodnie z definicją głównego przedstawiciela nurtu *Empirische Literaturwissenschaft* Siegfrieda Schmidta, „przekierowanie zainteresowania z wyizolowanych tekstów literackich na działania producentów, pośredników, odbiorców i przetwórców [*post-processors*] literackich zjawisk w ich własnych społecznych kontekstach”⁵. Badania empiryczne powinny uwzględniać polityczne, ekonomiczne, kulturowe i materialne aspekty produkcji, cyrkulacji i odbioru literatury, choć jednocześnie prezentować wnioski, które będą wspierały i uzupełniały prace badań interpretacyjnych i teoretycznych⁶.

Tym samym kategoria dokumentów systemu literackiego nie obejmuje jedynie dokumentów, których treść można określić jako krytycznoliteracką (opracowaniową) czy artystycznie literacką. Są to bowiem wszelkie zapisy dokumentujące działania tworzące system literacki: mogą

² Itamar Even-Zohar, „The «Literary System»”, *Poetics Today* 11, nr 1 (1990): 27–44, <https://doi.org/10.2307/1772667>.

³ Zob. np. Siegfried J. Schmidt, „Dlaczego empiryczne badania literackie? Dlaczego nie?”, *Pamiętnik Literacki* 99, z. 2 (2008): 107–119; Bogdan Balicki, „Empiryczna Nauka o Literaturze – kierunek w badaniach literackich i szkoła naukowa”, *Teksty Drugie* 124, nr 4 (2010): 30–50; „The Systemic and Empirical Approach to Literature and Culture as Theory and Application”, red. Steven Tötösy de Zepetnek, Irene Sywenky (Edmonton; Siegen: Research Institute for Comparative Literature and Cross-Cultural Studies, University of Alberta; Institute for Empirical Literature and Media Research, Siegen University, 1997).

⁴ Katherine Bode, Robert Dixon, „Resourceful Reading: A New Empiricism in the Digital Age?”, w: *Resourceful Reading: The New Empiricism, eResearch and Australian Literary Culture*, red. Katherine Bode, Robert Dixon (Sydney: Sydney University Press, 2009), 1–27.

⁵ Siegfried J. Schmidt, „Empirical Studies in Literature and the Media Today”, *Poetics* 18 (1989): 2.

⁶ Bode, Dixon, „Resourceful Reading”, 15.

być jego bezpośrednią ekspresją (jak teksty literackie), intencjonalnie sporządzane w celu dokumentacji systemu literackiego (jak bibliografie literackie czy opracowania literaturoznawcze) albo stać się dokumentem systemu literackiego w oczach badacza (jak księgarskie dokumenty finansowe, sprawozdania instytucji kultury, akty prawne regulujące politykę kulturalną).

Teoria dokumentów a badania literackie | Definicja i zakres systemu literackiego implikuje, że dokumenty – będące podstawą jego badania – powinny być zdefiniowane szeroko. Etymologicznie „dokument” wywodzi się od łacińskich „doceo” i „mentum”. „Doceo” odnosi się do nauczania, wskazywania (nawiązuje do praktyk pedagogicznych); „mentum” to sufiks wykorzystywany do przekształcania czasowników w rzeczowniki⁷. Współczesne badania dokumentalistyczne (*documentation studies/science*) przywołują ten źródłosłów, by podkreślić związek dokumentów z czynnościami ludzkiego „oznaczania” rzeczywistości zewnętrznej i wewnętrznej (obiektów fizycznych i intelektualnych) i tym samym zasygnalizować szeroki zakres znaczeniowy tego pojęcia.

Na rozpowszechnioną w badaniach dokumentalistycznych szeroką definicję dokumentu wpłynęła w znacznej mierze XX-wieczna europejska tradycja dokumentacji i bibliografii ukształtowana przez takich badaczy jak Paul Otlet czy Suzanne Briet. W latach trzydziestych XX wieku Otlet, powiadał, że same objekty mogą być dokumentami, podając za przykłady przejawy kultury materialnej, objekty naturalne, artefakty, znaleziska archeologiczne czy dzieła sztuki⁸. Z kolei w roku 1951 w swojej słynnej pracy *Qu'est-ce que la documentation?* Briet definiowała dokument jako „jakikolwiek konkretny symboliczny indeksalny znak [*indice*] zachowany lub zapisywany w celu reprezentowania lub odwzorowania albo przekazania fizycznego lub intelektualnego fenomenu”⁹. Briet zakładała, że dokumenty cechują: „materialność” (to fizyczne objekty i fizyczne ślady); intencjonalność (intencja, aby dokument był, szeroko rozumianym, dowodem); przetworzenie (muszą być „uczynione dokumentami”); fenomenologiczność (są postrzegane jako dokumenty)¹⁰. Jak powiada Michael K. Buckland, według Ronalda Daya samo umiejscowienie dokumentu w zorganizowanej relacji do innych dowodów – w ich znaczeniowym kontekście – nadaje obiektowi status dokumentu¹¹.

Ta tradycja wpływała na bibliografię, bibliologię i historię książki¹², które pozostawały pod wpływem, w pierwszej połowie XX, dziedzictwa myśli bibliograficzno-dokumentacyjnej Otleta

⁷ Niels W. Lund, „Document, text and medium: concepts, theories and disciplines”, *Journal of Documentation* 66 (2010), nr 5: 743, <https://doi.org/10.1108/00220411011066817>.

⁸ Michael K. Buckland, „What is a document?”, *Journal of the American Society for Information Science* 48 (1997), nr 9: 805, [https://doi.org/10.1002/\(sici\)1097-4571\(199709\)](https://doi.org/10.1002/(sici)1097-4571(199709)).

⁹ Cyt. za: Buckland, 806.

¹⁰ Buckland.

¹¹ Buckland.

¹² Mam tutaj na myśli kompleks dyscyplin zajmujących się opisem dokumentów z punktu widzenia ich kontekstu historycznego, technicznego i technologicznego, tekstologicznego oraz zagadnieniami tworzenia spisów i opisów dokumentów. Ich wzajemne relacje są skomplikowane, pojęcia te nabierają też innych znaczeń w różnych kontekstach geograficznych. Zob. np. Neil Harris, *Analytical bibliography. An alternative prospectus*, <http://ihl.enssib.fr/analytical-bibliography-an-alternative-prospectus>; Niels W. Lund, „Document theory”, *Annual Review of Information Science and Technology* 43 (2009), nr 1: 1–55, <https://doi.org/10.1002/aris.2009.1440430116>; Jack Andersen, „The collection and organization of written knowledge”, w *Handbook of research on writing history, society, school, individual, text*, red. Charles Bazerman (New York: Erlbaum, 2008), 177–190; Robert Darnton, „What Is the History of Books?”, *Daedalus* 111 (1982), nr 3: 65–83; Joan Shelley Rubin, „What Is the History of the History of Books?”, *The Journal of American History* 90 (2003), nr 2: 555–75, <https://doi.org/10.2307/3659444>; Robert Darnton, „What is the history of books? revisited”, *Modern Intellectual History* 4 (2007), nr 3: 495–508.

czy Briet, a następnie badań z zakresu informacji naukowej oraz *documentation studies*. Efektem tego wpływu było wytworzenie się nurtu badawczego, który stawiał tezę, że przedmiotem zainteresowania współczesnej bibliografii, bibliologii i historii książki są nie tylko – jak sugerowałyby źródłosłów – „książki” oraz nie tylko dokumenty pisemne. Wpływowy teoretyk bibliografii Donald F. McKenzie przekonywał, że bibliografia powinna zajmować się „transmisją tekstów, w tym ich produkcją i odbiorem”, przy czym teksty to dokumenty „werbalne, wizualne, oralne i numeryczne dane, w formie map, druków, muzyki, archiwów dźwiękowych, filmów, wideo i innych komputerowych informacji, wszystkiego w zasadzie od epigrafiki do najnowszych form dyskografii”¹³.

Badania dokumentalistyczne – stanowiące kontynuację bibliografii i dokumentacji w duchu Otlea i Briet, ale w kierunku badań z zakresu informacji naukowej – ugruntowały szeroką definicję „dokumentów” oraz trwale powiązały ją z refleksją nad systemami organizacji wiedzy, istotnymi dla szeroko rozumianej humanistyki cyfrowej.

Jak zauważa Niels Lund, szeroka definicja dokumentów zakłada ich związek z ludzkimi „działaniami” czy też „praktykami”. Niemożliwe jest wyizolowanie dokumentów z przestrzeni społecznej, są one od początku „uspołecznione” i powinny być badane w kontekście procesów „dokumentacji”: dokument to „każdy rezultat ludzkiego wysiłku opowiadania, instruowania, wskazywania, nauczania, wytwarzania sztuki, w skrócie dokumentowania, przy użyciu jakichś środków, w jakiś sposób”¹⁴. Badania dokumentalistyczne skupiają się na – towarzyszących wszelkiej komunikacji – aktach „używania określonych środków w celu wykazania czegoś oraz na rezultatach tych procesów”, jakimi są właśnie dokumenty. Podkreślają one zatem medium komunikacji międzyludzkiej, jej zapośredniczenie¹⁵.

Badania systemu literackiego są – jak podkreśla Katherine Bode – niejako naturalną konsekwencją ponownego połączenia¹⁶ badań literackich (historycznoliterackich w szczególności) oraz bibliografii, bibliologii i historii książki, a także szeroko rozumianych badań dotyczących organizacji wiedzy. Kiedy do owego ponownego połączenia doszło – poprzez empiryczne i ilościowe badania literaturoznawcze w latach osiemdziesiątych XX wieku, czy na przełomie XX i XXI wieku w ramach „nowego empiryzmu” i humanistyki cyfrowej – przedmiotem badań związanych z tradycją bibliografii, bibliologii i historii książki był już dynamiczny zbiór świadectw ludzkich praktyk, dalece wykraczający poza zakres tradycyjnych dokumentów, jak książki i periodyki i włączony w kontekst cyfrowych systemów organizacji wiedzy.

Dokumenty systemu literackiego wykorzystywane w badaniach systemów literackich

Według Bode w badaniach literackich „najbardziej oczywistymi i widocznymi formami badań empirycznych są bibliografie i edycje naukowe”. Są to przedsięwzięcia badawcze oparte na dowodach i faktach: „bibliografia opisuje materialne formy i historie publikowania dzieł literackich, a edycja naukowa identyfikuje i zestawia różne formy, w których dzieło literackie jest publikowane.

¹³Donald F. McKenzie, *Bibliography and the Sociology of Texts* (London: British Library, 1986), 5.

¹⁴Lund, „Document, text and medium”, 744.

¹⁵Lund.

¹⁶Bode, Dixon, „Resourceful Reading”, 6 i n.

Te rodzaje empirycznych badań dostarczają infrastrukturę konieczną dla nowoczesnych badań literaturoznawczych¹⁷. Kolejne grupy opracowań z tego obszaru stanowią „historie książek, wydawnicze, druku, czytania”¹⁸, wreszcie – badania z zakresu samego ściśle pojmowanego literaturoznawstwa empirycznego (tradycja wspomnianego tutaj już Siegfrieda Schmidta). W końcu badania empiryczne są zasilane przez współczesne badania cyfrowe (*humanities computing, digital humanities*), umożliwiające efektywne przetwarzanie dużych zbiorów informacji.

Biorąc pod uwagę zestaw orientacji badawczych, zasobów i opracowań określony przez Bode oraz – uprzednio zarysowany – zakres działań, jakie tworzą system literacki, pokusić się można o sformułowanie listy dokumentów, które umożliwiają empiryczne jego badanie.

Do typów aktywności tworzących system literacki należą tworzenie, odbiór i cyrkulacja dzieł literackich (charakter tych procesów może być artystyczny, naukowy czy kulturalny). Do podstawowych kategorii poznawczych, za pomocą których te aktywności mogą być postrzegane czy analizowane, należą osoby (m.in. twórcy i współtwórcy dokumentów, krytycy, naukowcy, czytelnicy, uczestnicy wydarzeń literackich, wydawcy, księgarze, redaktorzy czasopism, pracownicy instytucji systemu literackiego), grupy osób (m.in. ugrupowania literackie, zespoły badawcze), instytucje (m.in. wydawnictwa, fundatorzy, biblioteki, instytucje typu GLAM¹⁹, agendy rządowe, organizacje pozarządowe) oraz wydarzenia (m.in. konkursy, nagrody, festiwale, spotkania, przedstawienia).

Do dokumentów opisujących tak zarysowany system literacki należą m.in. dokumenty²⁰:

a) tekstowe oraz manuskrypty m.in.:

- książki i czasopisma (wraz z ich niekiedy wyodrębnionymi na potrzeby dokumentacji segmentami, jak rozdziały, części, artykuły),
- szara literatura (np. *call for papers* konferencji naukowych, sprawozdania, raporty z działań instytucji tworzących system literacki, prace magisterskie, doktorskie, rejestry wypożyczeń bibliotecznych),
- dokumenty życia społecznego²¹ (np. broszury, informatory wydawane przez instytucje prowadzące działalność z zakresu promocji czytelnictwa),

¹⁷Bode, Dixon, 4.

¹⁸Bode, Dixon, 6.

¹⁹Z ang. *galleries, libraries, archives, museums*.

²⁰Lista jest zmodyfikowaną wersją typologii zasobów wykorzystywanych w instytucjach gromadzących dokumenty systemu literackiego (Controlled Vocabulary for Research, opracowanej przez Confederation of Open Access Resources [http://vocabularies.coar-repositories.org/documentation/resource_types/] oraz Resource Type Scheme Biblioteki Kongresu [<http://id.loc.gov/vocabulary/resourceTypes.html>]). W nawiasach podano przykłady dokumentów systemu literackiego dla ogólnych typów pochodzących z wyżej wspomnianych typologii oraz funkcje, jakie one pełnią w ramach systemów literackich. Są to, oczywiście, jedynie przykłady, które odwołują się przede wszystkim do współczesnych systemów literackich. Ponadto, rzecz jasna, teoria dokumentu czy informacja naukowa obfituje w wiele innych typologii i klasyfikacji dokumentów (wyróżnia się m.in. podejścia oparte na zawartości treściowej czy oparte na formalnej analizie dokumentów).

²¹Por. artykuł zestawiający dokumenty życia społecznego i szarą literaturę: Agnieszka Strojek, „Znaczenie terminu szara literatura”, *Zagadnienia Informatyki Naukowej*, nr 1 (2000): 64–76.

- dokumenty osobiste (np. listy, notatki pisarzy, badaczy literatury, publicystów),
 - archiwalia (zasoby państwowe, społeczne, instytucji relewantnych dla systemu literackiego, prywatne)²²,
 - tekstowe segmenty stron internetowych (np. artystyczne, publicystyczne, naukowe wypowiedzi na forach literackich, w mediach społecznościowych, elementy blogosfery, twórczość amatorska),
- b) obrazy:
- ruchome (np. audycje telewizyjne, zasoby sieci traktujące o literaturze, adaptujące literaturę, tworzone przez pisarzy, badaczy literatury),
 - statyczne (np. ilustracje do dzieł literackich, obrazy inspirowane dziełami literackimi, rysunki czy obrazy tworzone przez pisarzy, plakaty, reklamy),
- c) dźwiękowe (np. audycje radiowe, podcasty o tematyce literackiej, adaptacje literatury, utwory muzyczne nawiązujące do literatury),
- d) zestawy i kolekcje danych²³,
- e) oprogramowanie (np. wykorzystywane do przetwarzania danych literackich),
- f) artefakty, dokumenty kartograficzne, multimedialne, notacje muzyczne.

Dokumenty systemu literackiego są rozproszone – gromadzone i udostępniane przez różne instytucje (głównie naukowe oraz GLAM), poprzez różne usługi, na różnych nośnikach i według różnych zasad. Są poddawane złożonym procesom katalogowania, klasyfikacji i indeksacji w celu wielopoziomowego ich opisu. Procesy te – choć oparte na międzynarodowych standardach, formatach, słownikach pojęć, kartotekach autorytatywnych, międzynarodowych stałych identyfikatorach (*persistent identifiers*), ontologiach semantycznych – są także bezpośrednio związane z logiką działania instytucji zarządzających danymi zasobami i nie mogą być nigdy całkowicie zuniformizowane.

²²Należy zwrócić uwagę, że wśród dokumentów tekstowych znajdują się także scenariusze filmów, spektakli, teksty piosenek itp. Jeśli tego rodzaju tekstowe podstawy nieliterackich ostatecznie dokumentów (tzn. filmów, spektakli, utworów muzycznych) nie są wydawane drukiem i nie podlegają kontroli bibliograficznej, to podlegają znacznemu rozproszeniu, lecz na większą skalę mogą być dostępne przede wszystkim w archiwach (państwowych, społecznych, a także prywatnych).

²³Zarówno szeroko rozumiane zestawy danych przygotowane i udostępniane w celach naukowych (jak zestawy danych bibliograficznych udostępniane przez biblioteki narodowe), jak i dane rejestrowane przez różne „instrumenty” i „urządzenia” (por. kategorię metadokumentów: Shiyali Ramamrita Ranganathan, *Documentation and its Facets: Being a symposium of seventy papers by thirty-two authors* (Bombay: Asia Publishing House, 1963), 39–40), w szczególności cyfrowe, tzn. np. szeroko rozumiane dane dot. wykorzystania zasobów sieciowych (*usage metrics, traffic metrics*) czy cyfrowych (np. dane pozyskane z urządzeń do czytania e-booków, monitorujące wykorzystywanie aplikacji internetowych).

Poza katalogowaniem, klasyfikacją i indeksacją wykonywaną przez instytucje bezpośrednio zarządzające danym zasobem prowadzone są badania naukowe – zarówno z zakresu informatyki naukowej i dziedzin pokrewnych, jak i badań humanistycznych – które dostarczają dodatkowej wiedzy o tematyce i formie całych klas czy typów dokumentów. Z jednej strony cały czas doskonalone jest oprogramowanie służące do automatycznej klasyfikacji dokumentów – tych *born-digital* oraz tych zdigitalizowanych²⁴. Z drugiej strony takie projekty, jak *Media Monitoring of the Past* (IMPRESSO) wykorzystują metody analizy danych tekstowych (jak *text mining*) m.in. do indeksacji tematycznej tekstów²⁵. Wiedza ta może być wykorzystywana np. do tworzenia zestawów danych badawczych lub przez serwisy udostępniające informacje jako wzbogacenie ustandaryzowanych metadanych obiektów cyfrowych (np. wzbogacenie zasobów cyfrowych o linki do ontologii semantycznych, dodatkowe tagi tematyczne).

Dokumenty systemu literackiego a „naukowa edycja systemu literackiego” | Analiza dokumentów systemu literackiego dla celów badań systemów literackich wymaga dogłębnego badania relacji pomiędzy różnymi formami katalogowania, klasyfikacji i indeksacji dokumentów a funkcjonalizacją dokumentów w obrębie systemu literackiego.

Jak podkreśla Katherine Bode, „nie możemy poznać udokumentowanej [*documentary*] przeszłości inaczej niż przez infrastrukturę wiedzy, którą posiadamy [...] ani analogowe, ani cyfrowe zapisy nie pozwalają na niezapośredniczony i uniwersalny jej ogląd, oba są częściowe i niekoniecznie komplementarne”²⁶.

Stąd procedura doboru i funkcjonalizacji źródeł – analogowych i cyfrowych – powinna objąć analizę relacji między badanym systemem literackim a zasobem dokumentów, który go opisuje. Literackie badania empiryczne muszą oprzeć się na „obiekcie zdolnym do reprezentowania systemów literackich [...] podczas pracy ze skomplikowaną naturą dokumentarnych zapisów przeszłości, w szczególności, gdy zapisy te są zapośredniczone przez nową cyfrową infrastrukturę wiedzy. To brak takiego obiektu badawczego – a nie fundamentalna opozycja między danymi a literaturą – decyduje o tym, jak trudno jest dzisiaj pogodzić „tradycyjne” i „cyfrowe” metody badań literackich”²⁷.

Można powiedzieć, że badania Bode w pierwszej kolejności opisują czy kształtują obiekt badawczy w postaci dokumentu systemu literackiego – czy też kolekcję takich dokumentów – a w następnej budują na tej podstawie tezy badawcze.

Bode nazywa taką formę włączenia krytycznej analizy źródeł do badania systemu literackiego „naukową edycją systemu literackiego [*scholarly edition of literary system*]”: „ten apa-

²⁴Por. Eun Kyung Chung, Shawne Miksa, Samantha K. Hastings, „A Framework of Automatic Subject Term Assignment for Text Categorization: An Indexing Conception-based Approach”, *Journal of the American Society for Information Science and Technology* 61 (2010), nr 4: 688–99; Anna Kasprzik, „Putting Research-based Machine Learning Solutions for Subject Indexing into Practice”, w *Proceedings of the Conference on Digital Curation Technologies (Qurator 2020)*, red. Adrian Paschke i in. <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:0074-2535-7>.

²⁵<https://impresso-project.ch/>.

²⁶Bode, *A World of Fiction*, 52.

²⁷Bode, 34–35.

rat krytyczny bada skomplikowane relacje między historycznym kontekstem, dyscyplinarną infrastrukturą zaangażowaną w jego badanie, decyzjami i doбором źródeł implikowanymi w tworzeniu i remediacji kolekcji [danych] oraz przekształceniami wynikłymi z ekstrakcji, konstrukcji i analiz danych²⁸.

Dokumenty systemu literackiego a infrastruktury badawcze | Trzeba zauważyć, że owo napięcie między dyscyplinarnymi oczekiwaniami i potrzebami badań literackich a uwarunkowaniami infrastrukturalnymi jest cechą konstytutywną wszelkich badań empirycznych systemów literackiego, ze względu na rozproszenie i różnicowanie dokumentów systemu literackiego.

Bode opracowuje metodologię prowadzenia badań systemów literackich w takich warunkach. Pozostaje jednak pytanie o możliwości systemowych usprawnień w prowadzeniu badań systemów literackich, a więc w dostosowaniu opisów i organizacji dokumentów systemu literackiego do potrzeb badawczych, mimo ich faktycznej różnorodności i rozproszenia. Chodzi zatem o spojrzenie na zagadnienie od strony infrastruktury i procesów dokumentacji, a nie metodologii prowadzenia badań.

Wyzwanie to jest w rzeczywistości pytaniem o to, na ile społeczność zaangażowana w badania systemów literackich jest w stanie wytworzyć (lub rozwinąć istniejące) zestawy metadanych, standardy oraz usługi łączenia i uzgadniania danych, które będą mogły być uwzględnione przy rozwijaniu dużych infrastruktur badawczych (lub z nich systemowo korzystać), takich jak SSHOC, EOSC, Europeana czy też ekosystem danych bibliograficznych oparty na wymianie danych przez biblioteki.

Jak dowodzą doświadczenia, rekomendacje i realizowane wspólnie projekty dużych infrastruktur badawczych²⁹, do najważniejszych wyzwań dla dokumentacji systemów literackich w tym zakresie należą: 1) tworzenie ważnych dla dyscypliny słowników kontrolowanych, tezaurów i ontologii i ich implementacja w kluczowych serwisach naukowych i kulturalnych lub tworzenie narzędzi agregacji wiedzy na ich podstawie, 2) retrokonwersja zasobów dokumentacyjnych (a nie jedynie obiektów cyfrowych), tzn. bibliografii, katalogów, rejestrów bibliotecznych, archiwalnych, muzealnych w celu zwiększania cyfrowych zasobów informacji (co jest dzisiaj zagadnieniem marginalnie obecnym w politykach digitalizacyjnych), 3) wsparcie serwisów kontroli autorytatywnej i rozwoju stałych identyfikatorów zarówno w serwisach naukowych, jak i w serwisach udostępniających zasoby dziedzictwa kulturowego (poszerzanie zakresu i jakości kontroli w ramach wydarzeń kulturalnych, artystycznych oraz dokumentów tekstowych, w tym dzieł literackich).

²⁸Bode, 53.

²⁹Zob. np. Daan Broeder, Thorsten Trippel, Emiliano Degl'Innocenti, Roberta Giacomi, Maurizio Sanesi, Mari Kleemola, Mari, Matej Đurčo, Matej, *SSHOC D3.1 Report on SSHOC (meta)data interoperability problems (Version v1.0)*, (2019). https://zenodo.org/record/3569868#Xk_BMGhKhPY; Natalie Harrower, Maciej Maryl, Timea Biro, Beat Immenhauser & ALLEA Working Group E-Humanities, *Sustainable and FAIR Data Sharing in the Humanities: Recommendations of the ALLEA Working Group E-Humanities* (2020), <https://doi.org/10.7486/DRI.tq582c863>; *Strategy Report on Research Infrastructures: Roadmap 2018*. <http://roadmap2018.esfri.eu/>.

Bibliografia

- Andersen, Jack. „The Collection and Organization of Written Knowledge”. W *Handbook of Research on Writing: History, Society, School, Individual, Text*, 177–190. London; New York: Erlbaum, 2008.
- Balicki, Bogdan. „Empiryczna Nauka o Literaturze – kierunek w badaniach literackich i szkoła naukowa”. *Teksty Drugie* 124, nr 2 (2010): 30–50.
- Bode, Katherine. *A World of Fiction: Digital Collections and the Future of Literary History*. Michigan: University of Michigan Press, 2018. <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&scope=site&db=nlebk&db=nlabk&AN=1843205>.
- Bode, Katherine, i Robert Dixon. „Resourceful Reading: A New Empiricism in the Digital Age?”. W *Resourceful Reading: The New Empiricism, EResearch and Australian Literary Culture*, 1–27. Sydney: Sydney University Press, 2009.
- Broeder, Daan, Thorsten Trippel, Emiliano Degl’Innocenti, Roberta Giacomi, Maurizio Sanesi, Mari Kleemola, Katja Moilanen, i in. „SSHOC D3.1 Report on SSHOC (Meta) Data Interoperability Problems (Version v1.0)”, 2019. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3569868>.
- Buckland, Michael K. „What Is a «Document»?” *Journal of the American Society for Information Science* 48, nr 9 (1997): 804–9. [https://doi.org/10.1002/\(sici\)1097-4571\(199709\)](https://doi.org/10.1002/(sici)1097-4571(199709)).
- Chung, Eun Kyung, Shawne Miksa, i Samantha K. Hastings. „A Framework of Automatic Subject Term Assignment for Text Categorization: An Indexing Conception-Based Approach”. *Journal of the American Society for Information Science and Technology* 61, nr 4 (2010): 688–99.
- Darnton, Robert. „What is the history of books? revisited”. *Modern Intellectual History* 4, nr 3 (2007): 495–508.
- . „What Is the History of Books?” *Daedalus* 111, nr 3 (1982): 65–83.
- Even-Zohar, Itamar. „The «Literary System»”. *Poetics Today* 11, nr 1 (1990): 27–44. <https://doi.org/10.2307/1772667>.
- Harris, Neil. „Analytical bibliography. An alternative prospectus”. Dostęp 21 lutego 2020. <http://ihl.enssib.fr/analytical-bibliography-an-alternative-prospectus>.
- Harrower, Natalie, Maciej Maryl, Timea Biro, i Beat Immenhauser. „Sustainable and FAIR Data Sharing in the Humanities: Recommendations of the ALLEA Working Group E-Humanities – Digital Repository of Ireland”. Dostęp 21 lutego 2020. <https://repository.dri.ie/catalog/tq582c863>.
- impresso. „<https://Impresso-Project.Ch/>”. Dostęp 21 lutego 2020. <https://impresso-project.ch/>.

- Kasprzik, Anna. „Putting Research-based Machine Learning Solutions for Subject Indexing into Practice”. W *Proceedings of the Conference on Digital Curation Technologies (Qurator 2020)*, b.d. <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:0074-2535-7>.
- Lund, Niels Windfeld. „Document Theory”. *Annual Review of Information Science and Technology* 43, nr 1 (2009): 1–55. <https://doi.org/10.1002/aris.2009.1440430116>.
- McKenzie, Donald Francis. *Bibliography and the Sociology of Texts*. London: British Library, 1986. <http://site.ebrary.com/id/10015014>.
- Ranganathan, Shiyali Ramamrita *Documentation and Its Facets, Being a Symposium of Seventy Papers by Thirty-Two Authors*. Bombay: Asia Publishing House, 1963.
- Rubin, Joan Shelley. „What Is the History of the History of Books?” *The Journal of American History* 90, nr 2 (2003): 555–75. <https://doi.org/10.2307/3659444>.
- Schmidt, Siegfried J. „Dlaczego empiryczne badania literackie? Dlaczego nie?” Przetłumaczone przez Agata Zawiszewska. *Pamiętnik Literacki (Lwów ; 1902)* 99, nr 2 (2008): 107–19.
- Schmidt, Siegfried J. „Empirical Studies in Literature and the Media Today”. *Poetics* 18, nr 2 (1989): 1–6.
- „Strategy Report on Research Infrastructures: Roadmap 2018”, 2018. <http://roadmap2018.esfri.eu/>.
- Strojek, Agnieszka. „Znaczenie terminu szara literatura”. *Zagadnienia Informatyki Naukowej*, nr 1 (2000): 64–76.
- Tötösy de Zepetnek, Steven, i Irene Sywenky, red. *The Systemic and Empirical Approach to Literature and Culture as Theory and Application*. Edmonton; Siegen: Research Institute for Comparative Literature and Cross-Cultural Studies, University of Alberta ; Institute for Empirical Literature and Media Research, Siegen University, 1997.
- Windfeld Lund, Niels. „Document, text and medium: concepts, theories and disciplines”. *Journal of Documentation* 66, nr 5 (2010): 734–49. <https://doi.org/10.1108/00220411011066817>.

SŁOWA KLUCZOWE:

system literacki

ABSTRAKT:

Artykuł identyfikuje kategorię „dokumentów systemu literackiego” jako podstawy empirycznych badań literaturoznawczych. Zaprezentowane zostają zarówno literaturoznawcze, jak i dokumentacyjne, bibliograficzne i informacyjno-naukowe aspekty identyfikowania, przetwarzania i wykorzystywania dokumentów w tym obszarze badań. Na podstawie literatury przedmiotu wskazane zostają podstawowe typy takich obiektów oraz ich funkcje w obrębie systemu literackiego. Artykuł wskazuje, że rozproszenie procedur opisu takich obiektów ma kluczowe znaczenie dla powodzenia literaturoznawczych badań empirycznych oraz proponuje potraktowanie tego problemu jako wyzwania dostosowania infrastruktur badawczych do potrzeb empirycznych analiz literatury.

bibliografia

D O K U M E N T

NOTA O AUTORZE:

Tomasz Umerle (ur. 1987) – dr, adiunkt w Instytucie Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk. Zainteresowania naukowe: badania dokumentacyjne i bibliograficzne oraz informacja naukowa zaaplikowane do badań literackich i organizacji wiedzy o literaturze; humanistyczne badania na danych i ontologie semantyczne. Opublikował m.in. dwie monografie naukowe oraz artykuły w czasopismach: „Przestrzenie Teorii”, „Ruch Literacki”, „Wielogłos” czy „Archiwa – Kancelarie – Zbiory”.